

ความเป็นมาของปัญหา

เศรษฐศาสตร์การศึกษา เป็นวิชาใหม่ซึ่งกำลังได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากมองในแง่เศรษฐศาสตร์แล้ว การศึกษาจะมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิต ในสถานะที่มนุษย์แฝงอยู่ในองค์ประกอบของปัจจัยการผลิตถึง 2 ลักษณะ คือในฐานะเป็นแรงงาน และเป็นผู้ประกอบการ ฉะนั้นจึงอาจเรียกมนุษย์ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ และถือเป็นผู้ทุนอย่างหนึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า ทุนมนุษย์ นักเศรษฐศาสตร์ได้พยายามหาทางประเมินคุณค่าของมนุษย์เป็นตัวเลข ซึ่งแนวคิดนี้ได้วิวัฒนาการมาโดยลำดับ¹ สำหรับการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์และกำลังคน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเศรษฐศาสตร์การศึกษานั้น ถือว่าทุนมนุษย์เป็นทุนในแง่นามธรรมและคณิตศาสตร์² (Abstract and Mathematical point of view) หรือทุนมนุษย์ก็คือส่วนที่สะสมความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความชำนาญของแต่ละบุคคลนั่นเอง การศึกษาจะเป็นขบวนการอันหนึ่งซึ่งทำให้คุณภาพของมนุษย์ดีขึ้น มีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้น ฉะนั้น เศรษฐศาสตร์การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาจะช่วยการตัดสินใจว่า ควรจะลงทุนในการศึกษานั้น ๆ หรือไม่ โดยวิธีหาอัตราผลตอบแทน (Rate-of-return

¹ คุราบายละเอียคิน เทียนฉาย กิระนันท์, ทรัพยากรมนุษย์และกำลังคน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 1.5-1.11.

² T.W. Schultz, "Investment in Human Capital," American Economic Review, Vol.51 (1961), pp. 1-17.

Approach)³ หรือการวิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ (Cost Benefit Analysis) และ อาศัยทฤษฎีหนึ่งทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการเลือกภายใต้ข้อ กำหนดเรื่องเวลา หรือ The Economic Theory of Choice Over Time.⁴ เปรียบ เทียบต้นทุนและผลได้ของการศึกษานั้น เศรษฐศาสตร์การศึกษานั้น แบ่งออกพิจารณาได้ หลายแง่ เช่น ในแง่ส่วนบุคคล ในแง่ธุรกิจ และในแง่ของรัฐบาล แ่งส่วนบุคคลเป็น การพิจารณาว่า สมควรจะลงทุนในการศึกษานั้น ๆ หรือไม่ โดยปกติแล้วคนที่ได้รับการศึกษา สูงกว่า ย่อมได้รับรายได้สูงกว่าด้วย แต่การลงทุนในการศึกษานั้นบางครั้งก็ต้องเสียต้นทุน สูง ถ้าทำให้ได้รับรายได้ (หมายถึงอรรถประโยชน์ทั้งหมด) เพิ่มไม่คุ้มกับต้นทุนนั้น บุคคล ก็อาจตัดสินใจไม่ลงทุน แ่งของธุรกิจเป็นการพิจารณาตัดสินใจลงทุนของสถาบันการศึกษา ซึ่งมีจุดหมายในการทำกำไรสูงสุด เช่นเดียวกับกิจการธุรกิจทั้งหลาย ส่วนในแง่รัฐบาลนั้น เป็นการพิจารณาการลงทุนในการศึกษาของชาติ ฉะนั้น ต้องนำเอาต้นทุนและผลได้ของ สังคมทั้งหมดมาพิจารณาคด้วย อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะพิจารณาแง่ใด ๆ การศึกษาก็จะทำ ให้รายได้ของทุก ๆ ฝ่ายสูงขึ้น ในที่สุดย่อมทำให้รายได้ประชาชาติสูงขึ้น การลงทุนใน การศึกษาแหล่งใหญ่ที่สุด คือการลงทุนของรัฐบาล และจากงบประมาณซึ่งรัฐต้องแบ่งสรรไป ใช้ในกิจการต่าง ๆ ที่จะได้ประโยชน์สูงสุดตามจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศ ฉะนั้นจึง ต้องพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุนนั้น ๆ อย่างละเอียด เป็นต้นทุนและผล ได้ที่แก่อสังคมนทั้งหมด ทรายได้ที่การลงทุนในการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพ ของประชากรจะสูงขึ้น ผลตอบแทนจากการทำงานที่ประชากรจะได้รับก็สูงขึ้น ในที่สุด ผลผลิตรวมของชาติย่อมสูงขึ้นด้วย

สำหรับการศึกษาในประเทศไทย แบ่งออกเป็นระดับต่าง ๆ กว้าง ๆ ดังนี้
ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับประถมศึกษา

³ ุรายละเอียดใน Mark Blaug, "Conflicting Approaches to Educational Planning," The State of Educational planning in Thailand. A Report to N.E.C. October 31, 1968, หน้า 17-24.

⁴ ุเชิงอรรถที่ 1, หน้า 2.3-2.12.

มีความสำคัญในฐานะที่เป็นพื้นฐานไปสู่การศึกษาระดับอื่น ๆ และมีผลโดยตรงต่ออัตราการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นดัชนีของการพัฒนาอย่างหนึ่ง การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนเชื่อมสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาสายอาชีพต่าง ๆ สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงของประเทศ และเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ทั้งในการสอน การวิจัย และส่งเสริมเผยแพร่วิชาการ การวิจัยนี้จึงจะให้ความสำคัญต่อการลงทุนในการศึกษาระดับนี้มาก ในปีหนึ่ง ๆ งบประมาณของรัฐบาลได้จัดสรรให้แก่การศึกษาระดับอุดมศึกษา อันได้แก่มหาวิทยาลัยทั้ง 9 และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นจำนวนมาก ดังเช่นในปีงบประมาณ 2515⁵ ได้จัดสรรงบประมาณประจำปีให้แก่สถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดถึง 769,007,800 ล้านบาท จากงบประมาณทั้งหมด 29 พันล้านบาท แต่ผลจากการลงทุนของรัฐในการศึกษาชั้นอุดมศึกษานี้ยังไม่พอเพียงอยู่นั่นเอง

ดังนั้น การลงทุนในการศึกษาชั้นอุดมศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาต่อไป และปรับปรุงให้เป็นการลงทุนที่ได้ผลประโยชน์ที่สุด และสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ถ้าจะเปรียบมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยผลิตหน่วยหนึ่ง วัตถุประสงค์คือ ประชากรที่เข้ารับการศึกษาและมีคณาจารย์ อุปกรณ์ต่าง ๆ และงบประมาณ เป็นปัจจัยการผลิต ผลผลิตก็คือบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกไปสู่ตลาดแรงงานเป็นกำลังคนระดับสูง การปรับปรุงการผลิตจะต้องพิจารณาถึงคุณภาพของวัตถุประสงค์ คือ ประชากรที่เข้ารับการศึกษาว่ามีพื้นฐานการศึกษาดีพอหรือไม่ และพิจารณาคุณภาพและประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต คือ คณาจารย์ อุปกรณ์ และงบประมาณ ปัญหาเกี่ยวกับคณาจารย์เป็นปัญหาสำคัญอันดับแรกที่ต้องพิจารณา

⁵ รายงานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ปีการศึกษา 2516, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2516, หน้า 148.

แก้ไข เพราะระบบการบริหารของมหาวิทยาลัยก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างอัตราค่าจ้างของอาจารย์มหาวิทยาลัยกับค่าจ้างในอาชีพอื่น⁶ ช่องว่างนี้จะก่อให้เกิดปัญหาการขาดประสิทธิภาพของอาจารย์ เมื่อปัจจัยการผลิตมีประสิทธิภาพต่ำ ผลผลิตก็ย่อมมีปริมาณและคุณภาพต่ำไปด้วย

ปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างค่าจ้างนี้จะเชื่อมโยงถึงปัญหาการครองชีพ เนื่องจากการครองชีพก็คือการใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค รายจ่ายนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามระดับรายได้⁷ ถ้ารายได้จริงเพิ่มขึ้น คนก็จะเป็นอยู่ดีขึ้น มีความต้องการอุปโภคบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณมากขึ้น (กรณีสินค้าปกติ) ซึ่งเป็นความปรารถนาของคนทุกคน ฉะนั้นถ้ามีความแตกต่างในอัตราค่าจ้าง ก็จะทำให้เกิดการโยกย้ายแรงงานไปสู่งานที่มีอัตราค่าจ้างสูงกว่า ในภาวะตลาดแรงงานที่มีการแข่งขัน เช่นเดียวกันถ้าอัตราค่าจ้างของอาจารย์ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าจ้างจากงานอื่นแล้ว อาจารย์ก็จะย้ายไปทำงานอื่นกันหมด เพื่อให้มีรายได้สูงขึ้น จะได้มีการอุปโภคบริโภคดีขึ้น มีการครองชีพระดับสูงขึ้น ทั้งนี้ค่าจ้างหมายถึงรวมถึงค่าจ้างที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย ซึ่งได้แก่สวัสดิการและผลทางจิตใจ เพราะสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งดึงดูดใจในการทำงานด้วย

แนวความคิดที่สำคัญในวิทยานิพนธ์

ในปัจจุบันนี้อัตราเงินเดือนของข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยไม่ได้แตกต่างไปจากข้าราชการพลเรือนทั่วไป ในขณะที่ตำแหน่งอาจารย์นั้นต้องการบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษกว่าข้าราชการพลเรือนทั่วไป คือต้องมีความรู้ความสามารถมาก เพราะต้องเป็นผู้ผลิตกำลังคนระดับสูง ซึ่งอาจอธิบายได้ในทางเศรษฐศาสตร์ โดยเปรียบเทียบผลผลิตภาพของ

⁶Ibid., p. 53.

⁷Gardner Ackly, "The consumption function," Macro Economic Theory, (New York: The Macmillan Company, 1961), p. 208.

อาจารย์กับข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ โดยสมมุติให้อัตราค่าจ้างที่ข้าราชการพลเรือนทั่วไป
ไปได้รับค่าจ้างเป็น w_1 ซึ่งตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แล้ว ผลิภาพส่วนสุดท้ายยอมเท่ากับ
อัตราค่าจ้าง นั่นคือ แรงงานยอมจะทำงานให้เท่ากับรายได้ที่ได้รับ ถ้าแรงงานได้รับ
ค่าจ้างต่ำไป แรงงานก็จะลดการทำงานลง หรืออาจโยกย้ายไปทำงานที่อื่น ถ้าตลาด
แรงงานนั้นไม่ได้มีลักษณะผูกขาด ดังนั้น ผลิภาพส่วนสุดท้ายของข้าราชการพลเรือน
(MP_1) ยอมเท่ากับ w_1

ขณะเดียวกัน ถ้าสมมุติให้ผลิภาพส่วนสุดท้ายของอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็น MP_2
ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ MP_2 นี้ยอมเท่ากับอัตราค่าจ้างของอาจารย์ คือ w_2 ด้วย แต่
ในทางปฏิบัติแล้ว w_2 เท่ากับ w_1 ⁸ ฉะนั้น MP_1 ยอมเท่ากับ MP_2 ด้วย แต่พิจารณา
เหตุผลหลายประการแล้วเห็นว่า MP_2 นี้ไม่น่าจะเท่ากับ MP_1 แต่ MP_2 ควรจะมากกว่า
 MP_1 เพราะหน้าที่ของอาจารย์นอกจากการสอนเป็นงานประจำแล้ว ยังต้องทำงานส่งเสริม
ค่านวิชาการให้ก้าวหน้าอีกด้วย ซึ่งได้แก่การค้นคว้าและวิจัย และเพราะมหาวิทยาลัยเป็น
แหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงซึ่งจะเป็นสมองของชาติ ส่วนหนึ่งก็เป็นข้าราชการพลเรือนทั่วไป
อีกคนหนึ่ง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องคึงดูบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษให้มาเป็น
ปัจจัยในการผลิตกำลังคนระดับสูงต่อไป w_2 จึงควรจะตองมากกว่า w_1 คือการกำหนด
อัตราเงินเดือนของอาจารย์ไม่ควรเป็นไปตามระเบียบข้าราชการพลเรือนทั่วไป

และยิ่งเมื่อเปรียบเทียบการเป็นอาจารย์กับอาชีพในบริษัท ห้างร้านเอกชน ยิ่ง
พบว่าอัตราค่าจ้างของอาจารย์ต่ำกว่ามาก ผลจะปรากฏว่าบริษัทเอกชนสามารถดึงดูดบุคคล
ที่มีความรู้ความสามารถไปหมด เพราะคนมีความรู้ความสามารถยอมเป็นที่ปรารถนาของ

⁸ การกำหนดอัตราค่าจ้างของอาจารย์เป็นไปในระเบียบเกี่ยวกับการกำหนด
อัตราค่าจ้างของข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ 1 "ระเบียบการ
บริหารมหาวิทยาลัย," ท้ายเล่ม.

วงการทั่วไป จะเหลือแต่บุคคล 2 ประเภท⁹ คือพวกไม่ยอมไป กับพวกไม่มีทางไป พวกแรกได้แก่ผู้ทำงานด้วยความเสียสละ หวังจะสร้างสถาบันการศึกษาที่ดี กับพวกไม่ยอมไปทำงานชนิดอื่น ส่วนพวกไม่มีทางไป คือพวกที่อยากย้ายไปเหมือนกัน แต่ยังไม่สบโอกาส บุคคลที่น่าเห็นใจได้แก่พวกแรก ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะยืนหยัดถืออุดมคติไปได้นานสักเพียงใด เพราะความจำเป็นทางครอบครัวและสังคม อาจทำให้ต้องแสวงหางานอื่นทำได้ การแสวงหางานพิเศษนี้ ทำให้ไม่มีเวลาค้นคว้าวิจัยเพื่อส่งเสริมความรู้ของตนเอง

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาถึงอุปสงค์และอุปทานกำลังคน พบว่ายังมีความขาดแคลนกำลังคนอีกมาก ดูจากตารางที่ 1 ซึ่งเป็นตัวเลขในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) สำหรับนักศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 2 แสดงไว้ในตารางที่ 2 อุปสงค์รวมของกำลังคนเป็น 119, 690 ขณะที่อุปทานรวมมีเพียง 92, 220 มีความขาดแคลนกำลังคนถึง 27, 470 คน แต่จำนวนนักศึกษาและผู้สำเร็จจากมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นกำลังคนระดับสูงมีเพียง 32, 737 คน เมื่อยังมีการขาดแคลนกำลังคนระดับสูงอีกมาก วงการต่าง ๆ จะพยายามสร้างสิ่งล่อใจดึงดูดกำลังคน บัณฑิตใหม่ ๆ ที่มีความรู้ความสามารถก็จะเข้าไปทำงานบริษัทห้างร้านเอกชนกันหมด แม้แต่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยก็จะลาออกไปทำงานบริษัท ทั้ง ๆ ที่ถ้าพิจารณาถึงความจำเป็นแล้ว บัณฑิตผู้มีความรู้ความสามารถจะสนองตอบอุปสงค์กำลังคนของมหาวิทยาลัยก่อน ที่เหลือจึงควรไปสนองตอบอุปสงค์ของตลาดแรงงานอื่น เพราะคนเหล่านี้จะเป็นผู้ผลิตอุปทานกำลังคนระดับสูงต่อไป ถ้าคนเหล่านี้ออกไปทำงานด้านอื่นหมด จริงอยู่ยอมสร้างความเจริญให้แก่กิจการต่าง ๆ ผลโดยรวมของประเทศย่อมจะสูงขึ้น แต่จะเกิดปัญหาในระยะยาว เพราะทางมหาวิทยาลัยไม่มีอาจารย์ที่ดี กำลังคนของชาติในอนาคตจะเป็นอย่างไร

⁹อมร รัชสาสัย, "การบริหารงานของมหาวิทยาลัย : รัฐบาลกับมหาวิทยาลัย," บันทึกรายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ปัญหาและบทบาทมหาวิทยาลัยในประเทศไทย, สภาการศึกษาแห่งชาติ, 2512. หน้า 137.

ปัญหาเรื่องรายได้ของอาจารย์จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพราะอัตราค่าจ้างต่ำ แต่ลักษณะอาชีพเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นผู้ที่จะต้องให้วิชาความรู้แก่ศิษย์ ฉะนั้นการครองชีพย่อมต้องสูงพอสมควร ทางออกที่น่าจะเป็นได้¹⁰ คืออาจารย์จำกัดหารายได้พิเศษจากการทำงานอื่น เพื่อปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ ทำให้มหาวิทยาลัยได้รับบริการจากอาจารย์โดยประสิทธิภาพต่ำ

การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงรายได้ของอาจารย์และการครองชีพ รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อรายได้ของอาจารย์ โดยการตั้งสมมุติฐานว่า รายได้ประจำที่อาจารย์ได้รับนั้นไม่พอเพียงแก่การครองชีพ และทำให้อาจารย์ต้องหารายได้พิเศษ ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อการปฏิบัติงานประจำตามหน้าที่ ดังนั้นการศึกษาวិเคราะห์รายได้ของอาจารย์จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพื่อการปรับปรุงให้เป็นสิ่งดึงดูดใจในการทำงานของอาจารย์ 3 ประการคือ

1. ดึงดูดให้คนมีความรู้ความสามารถมีคุณวุฒิพิเศษมาเป็นอาจารย์
2. เพื่อดึงดูดให้อาจารย์ปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ
3. เพื่อดึงดูดให้อาจารย์ที่คืนันอยู่กับมหาวิทยาลัยตลอดไป

¹⁰ระวี ภาวิไล, "ขัณฑวิจารณ์เรื่องมหาวิทยาลัยไทย," รายงานการสัมมนามหาวิทยาลัยครั้งที่ 2 เรื่องการบริหารงานมหาวิทยาลัย, สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2510.

ตารางที่ 1 อุปสงค์และอุปทานกำลังคนในระยะของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 2
(2510 - 2514)

ประเภทกำลังคน	อุปทาน	อุปสงค์	ขาด
วิศวกร	1,890	2,200	310
นักวิทยาศาสตร์	1,700	3,300	1,600
สัตวแพทย์	150	600	450
กำลังคนค้ำกันการ เกษตรและสัตวบาล	1,450	2,200	750
กำลังคนค้ำกันป่าไม้และประมง	480	900	420
กำลังคนค้ำกันการ เกษตร (ระกัับอาชีพะ)	7,500	7,500	-
แพทย์และศัลยแพทย์	1,350	2,250	900
ทันตแพทย์	300	1,390	1,090
พยาบาล	4,000	6,000	2,000
ครู	39,000	49,000	10,000
กำลังคนค้ำกันงานก่อสร้างอาคารและอาชีพ เกี่ยวกับช่างไม้	11,900	16,070	4,170
กำลังคนค้ำกันอาชีพช่างโลหะและช่างกล	15,420	19,500	4,000
กำลังคนค้ำกันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์	7,060	8,780	1,720
จำนวนรวม	92,220	119,690	27,470

ที่มา : "เอกสารข้อมูลกำลังคนในประเทศไทย" กองวางแผนกำลังคน สำนักงาน
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2510. หน้า 59.

ตารางที่ 2 ประเมินจำนวนนักศึกษาและผู้เรียนสำเร็จจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในระยะของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 2
(2510 - 2514)

มหาวิทยาลัย	2510-14	2510		2511		2512		2513		2514	
	จำนวนรวม ผู้สำเร็จ การศึกษา	นัก ศึกษา	ผู้สำเร็จ การศึกษา	นัก ศึกษา	ผู้สำเร็จ การศึกษา	นัก ศึกษา	ผู้สำเร็จ การศึกษา	นัก ศึกษา	ผู้สำเร็จ การศึกษา	นัก ศึกษา	ผู้สำเร็จ การศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	8,426	8,380	1,180	9,216	1,350	9,899	1,770	11,110	1,950	12,020	2,176
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	2,413	3,146	417	3,718	414	4,322	433	5,067	473	5,607	676
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	9,800	11,755	1,993	12,158	1,872	12,758	1,686	13,396	2,069	13,794	2,180
มหาวิทยาลัยศิลปากร	485	503	80	600	95	750	100	1,050	105	1,500	105
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	1,760	2,171	50	2,820	263	3,532	357	4,156	510	5,007	580
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	510	614	-	829	-	1,019	80	1,191	165	1,436	265
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	-	60	-	120	-	180	-	290	-	340	-
มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	3,302	3,384	532	3,558	592	3,713	686	3,863	691	3,888	801
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	760	1,141	-	1,140	-	1,800	-	1,940	-	2,160	-
วิทยาลัยการศึกษา	5,281	4,890	695	5,845	848	6,865	1,055	7,950	1,250	8,700	1,433
รวมยก	32,737	36,043	4,947	34,429	5,434	36,774	6,167	50,013	7,213	54,452	8,216

ที่มา : กองวางแผนกำลังคน สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาเรื่องรายได้ของอาจารย์นี้ เป็นที่ยอมรับมานานแล้วว่าเป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน แต่ยังไม่ได้มีการสำรวจหรือวิจัยในเรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่ก็ได้มีการสำรวจและวิเคราะห์เกี่ยวกับรายได้ และการครองชีพของข้าราชการพลเรือน โดยทั่วไปหลายครั้ง เช่น การสำรวจรายได้และค่าครองชีพของข้าราชการประจำปี 2504-2505¹¹ การวิจัยเรื่องภาวะการครองชีพของข้าราชการจัตวา พ.ศ. 2505-2506¹² และการสำรวจความเป็นอยู่ของข้าราชการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ 2508¹³ การสำรวจและวิจัยทั้ง 3 นั้น อาจสรุปรวมได้ว่าเป็นการสำรวจและวิจัยเกี่ยวกับรายได้ และการครองชีพของข้าราชการพลเรือน 5 ชั้นด้วยกัน คือ ชั้นพิเศษ ชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี และชั้นจัตวา การสำรวจในปี 2504-2505 นั้นเป็นการสำรวจทั่วราชอาณาจักร โดยการแบ่งข้อมูลออกเป็นภาคต่าง ๆ รวมจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกัน และสภาพทางเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน เป็นภาคเดียวกัน ทั้งหมดแบ่งออกเป็น 7 ภาคด้วยกัน ส่วนการวิจัยอีก 2 เรื่องนั้น ทำในวงแคบคือเรื่องหนึ่งสำรวจเฉพาะข้าราชการชั้นจัตวา ส่วนอีกเรื่องสำรวจเฉพาะข้าราชการกระทรวงพัฒนาการเท่านั้น

จากการสำรวจที่แล้ว ๆ มา อาจสรุปเฉพาะการสำรวจรายได้และการครองชีพของข้าราชการพลเรือนชั้นพิเศษถึงชั้นตรี จากการสำรวจปี พ.ศ. 2504-2505¹⁴ ดังนี้

¹¹ชัคติยา อมรทัต, และเพ็ญศรี วายวานนท์ รายงานการวิจัยเรื่องการสำรวจรายได้และค่าครองชีพของข้าราชการ ประจำปี 2504-2505, พ.ศ. 2505.

¹²อุทิศ นาคสวัสดิ์, และคณะนักศึกษาวិชาการวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ 2, รายงานการวิจัยเรื่องภาวะการครองชีพของข้าราชการชั้นจัตวา ในจังหวัดพระนคร-ธนบุรี ในรอบปี 2505-2506, กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ, สิงหาคม 2506.

¹³รายงานผลการสำรวจความเป็นอยู่ของข้าราชการ 2508 สำนักงานวิชาการ และวางแผน, 2508.

¹⁴คูเชิงอรธที่ 12, หน้า 100.

"รายจ่ายประเภทที่สำคัญซึ่งนับเป็นภาระของข้าราชการส่วนใหญ่มากกว่ารายจ่ายประเภทอื่น ได้แก่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารและเครื่องคัม และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและผู้อยู่ในอุปการะ ทั้งนี้ มีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนบุตรและบุคคลผู้อยู่ในอุปการะ ซึ่งข้าราชการผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องรับผิดชอบในการกินอยู่และให้การศึกษา

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายได้และรายจ่าย ข้าราชการส่วนใหญ่ใช้จ่ายอยู่ภายในขอบเขตของรายได้ โดยเฉพาะข้าราชการชั้นพิเศษและชั้นเอก นอกจากระคับเงินเดือนแล้ว ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวกับฐานะการครองชีพของข้าราชการอีกอย่างหนึ่ง คือที่มาของรายได้ที่นอกเหนือจากเงินเดือนประจำของหัวหน้าครอบครัว ซึ่งได้แก่อาชีพส่วนตัว สำหรับรายได้พิเศษนี้มีเฉพาะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และผู้มีวิชาชีพบางประเภทเท่านั้น

ในระหว่างการเดินทางไปสำรวจและเก็บข้อมูล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายท่านได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมเป็นทรรศนะส่วนกันว่า สาเหตุสำคัญบางประการของความไม่สมดุลย์ของรายได้อาจมีดังนี้

1. ในกรณีที่ข้าราชการรับราชการในภูมิลำเนาเดิม จำนวนรายจ่ายมีความโน้มเอียงที่จะต่ำลง เพราะมีโอกาสที่จะประหยัดได้ง่าย และในขณะเดียวกันโอกาสที่จะเพิ่มรายได้ก็มากขึ้นด้วย

2. การดำเนินงานสำหรับสโมสรข้าราชการส่วนมากมักจะเป็นไปในทางก่อกวนให้ข้าราชการผู้น้อย ควรจะได้มีการควบคุมการดำเนินงานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ให้รัดกุมยิ่งขึ้น

3. ข้าราชการชั้นผู้น้อย มักจะมีรายได้จากเงินเดือนอย่างเดียว สำหรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รายได้พิเศษมีมากกว่า เนื่องจากมีตำแหน่งเพิ่มขึ้น

4. ข้าราชการชั้นผู้น้อยมีโอกาสที่จะมีรายได้อื่นๆ ไม่สมดุลย์มากกว่าข้าราชการผู้ใหญ่ เพราะมีรายได้น้อยกว่า เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นรายได้ของตนเองและคู่สมรส ส่วนบุตรมักอยู่ในเยาว์วัย ซึ่งไม่สามารถหารายได้มาช่วยเหลือได้ และเป็นภาระเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการศึกษา

สำหรับความต้องการของข้าราชการที่จะให้รัฐบาลช่วยเหลือ ส่วนใหญ่ต้องการให้ช่วยเหลือเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและผู้อยู่ในอุปการะ การจัดให้ได้อื้อเครื่องอุปโภค

บริโภคในราคาถูก และการเพิ่มเงินเดือน โดยเฉพาะข้าราชการชั้นตรี ต้องการให้มีการเพิ่มเงินเดือนมากที่สุด รองลงมาต้องการความช่วยเหลือเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและผู้อยู่ในอุปการะ นอกจากนั้นต้องการความช่วยเหลือในการกู้ยืมเงินเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะครั้งคราว "

ผลการสำรวจนี้คงจะพอใช้เป็นมาตรฐานสำหรับรายได้และการครองชีพของข้าราชการได้ แต่ตัวเลขที่ได้จากการสำรวจเป็นตัวเลขเมื่อหลายปีมาแล้ว จึงไม่ได้นำมาแสดงในที่นี้

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับรายได้ของอาจารย์นี้ จะสำรวจเฉพาะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น เนื่องจากผู้วิจัยกำลังศึกษาในชั้นปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันชั้นอุดมศึกษาที่ได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นเอกทางวิชาการ และเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเหมาะแก่การที่จะใช้เป็นกรณีตัวอย่าง เพื่อการศึกษาในแนวทางดังกล่าวข้างต้น ข้อมูลได้จากอาจารย์ทั้งหมด 11 คน และ 1 สถาบัน ดังนี้

1. คณะครุศาสตร์
2. คณะนิติศาสตร์
3. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
4. คณะเภสัชศาสตร์
5. คณะรัฐศาสตร์
6. คณะวิทยาศาสตร์
7. คณะวิศวกรรมศาสตร์
8. คณะเศรษฐศาสตร์
9. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
10. คณะอักษรศาสตร์
11. คณะนิเทศศาสตร์
12. สถาบันประชากรศาสตร์

ส่วนคณะแพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ และสัตวแพทยศาสตร์ นั้น มีลักษณะงาน เป็นอาชีพที่ต่างไปจากคณะอื่น ๆ มาก และโอกาสในการหารายได้พิเศษก็ต่างกันมาก เช่น การเปิดคลินิกรักษาโรค ซึ่งทำให้ได้รับรายได้พิเศษสูง ฉะนั้นถ้านำมาพิจารณาด้วยจะ เกิดความไม่ยุติธรรม และทำให้ผลที่ได้คลาดเคลื่อนไปมาก

ส่วนบัณฑิตวิทยาลัยนั้นมีฐานะเหมือนคณะ แต่ทำหน้าที่จริง ๆ ทางค่านบริหารเท่านั้น ส่วนค่านวิชาการนั้น คณะต่าง ๆ ได้รับไปดำเนินการสอน อาจารย์ประจำที่ทำการสอนก็มี สังกัดคณะต่าง ๆ อยู่แล้ว ส่วนอาจารย์ผู้บริหารบัณฑิตวิทยาลัยก็เป็นอาจารย์ประจำสังกัด คณะอื่น ๆ อยู่แล้วเช่นกัน ฉะนั้นการสำรวจและรวบรวมข้อมูลจะหาขึ้นจากอาจารย์เพียง 11 คณะ และ 1 สถาบันเท่านั้น

ในการวิเคราะห์นี้ "รายได้" จะมีความหมายกว้างกว่ารายได้ที่ใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ตามปกติ กล่าวคือ นอกจากรายได้ในทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งได้แก่ รายได้ประจำ และรายได้พิเศษที่เกิดจากการทำงานแล้ว ยังรวมรายได้ทางอ้อมและรายการเงินโอน คือ สวัสดิการ และรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงานโดยตรงด้วย

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เนื่องจากปัญหาเรื่องรายได้ของอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นปัญหาสำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นมาทุกครั้งในการสัมมนามหาวิทยาลัย และในการปรับปรุงการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ฉะนั้นผลที่จะได้จากการวิจัยนี้ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่อนุชนกที่เกี่ยวข้อ โดยเฉพาะใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้ฝ่ายบริหารกิจการมหาวิทยาลัยได้รู้ถึงสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้น แก่อาจารย์ในเรื่องรายได้ และจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป ทั้งนี้ หมายรวมถึงการปรับปรุงในค่านสวัสดิการด้วย ซึ่งถ้าการแก้ไขปรับปรุงสามารถช่วยให้ความเป็นอยู่ของอาจารย์ดีขึ้นแล้ว ก็ย่อมจะดึงดูดความสนใจของอาจารย์ให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และทำให้ผลผลิตคือกำลังคนในรุ่นต่อ ๆ มา มีความรู้ความสามารถและมีคุณค่าในการพัฒนาประเทศดียิ่งขึ้น

ประกอบกับการทำวิจัยนี้ เป็นวิธีการที่จะนำเอาความรู้ด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มา ประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับรายได้ การใช้จ่ายบริโภค และการออมของอาจารย์ด้วย